

**Карпунець Володимир**

*асистент*

*Державний університет «Житомирська політехніка»*

<https://orcid.org/0009-0000-0311-495X>

## Правосуб'єктність закладів вищої освіти та штучний інтелект: проблеми реалізації

**Анотація.** Стаття присвячена аналізу правосуб'єктності закладів вищої освіти в умовах трансформацій, зумовлених поширенням штучного інтелекту. Автор розкриває сучасні підходи до розуміння правового статусу ЗВО, зокрема з урахуванням нових технологічних факторів, що впливають на освітній процес і адміністративну діяльність. Особливу увагу приділено юридичним проблемам, які виникають при інтеграції ШІ в систему вищої освіти: питанням відповідальності, меж правоздатності, етичним ризикам і прогалинам у законодавстві. Розглянуто можливі шляхи удосконалення нормативно-правового регулювання, що дозволить забезпечити баланс між інноваційністю та правовою визначеністю у сфері освіти.

Аналізуються також міжнародні та європейські підходи до правового регулювання використання ШІ, зокрема положення Регламенту (ЄС) 2024/1689 (AI Act), де освітні системи на основі ШІ визнаються такими, що створюють високий ризик. У цьому контексті визначено виклики, пов'язані з автономією ЗВО, академічною доброчесністю, розподілом відповідальності між розробниками, користувачами й адміністраторами освітніх алгоритмічних рішень.

З урахуванням воєнного стану, особливу увагу приділено гнучкості правосуб'єктності ЗВО та необхідності забезпечення сталості освітнього процесу в умовах кризи. Автор формулює низку пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства та внутрішньої політики ЗВО з метою правового впровадження ШІ, дотримання принципів правової визначеності, пропорційності й етичності. Дослідження має міждисциплінарний характер і спирається на аналіз українського законодавства, міжнародних стандартів, наукових джерел та практичного досвіду освітньої цифровізації.

**Ключові слова:** правосуб'єктність; заклад вищої освіти; штучний інтелект; юридична відповідальність; цифровізація; автономія; нормативне регулювання.

**Актуальність теми.** Цифровізація сучасного суспільства, стрімкий розвиток інформаційних технологій та впровадження систем штучного інтелекту у різні сфери людської діяльності, зокрема вищу освіту, висувають нові вимоги до правового статусу її учасників. ЗВО як суб'єкти освітньої, наукової та господарської діяльності дедалі частіше взаємодіють із цифровими системами, зокрема на основі ШІ. Водночас чинна нормативно-правова база не завжди враховує специфіку таких взаємодій, що породжує низку юридичних питань, пов'язаних із реалізацією правоздатності та відповідальності ЗВО в умовах цифрового середовища.

Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах воєнного стану, коли інституційна сталість, автономія, ефективність управлінських рішень та забезпечення доступу до якісної освіти залежать від здатності ЗВО гнучко реагувати на виклики, використовуючи технологічні інструменти. У зв'язку з цим з'являється потреба у глибокому правовому осмисленні правосуб'єктності ЗВО в контексті застосування ШІ, а також у розробці нових механізмів її реалізації відповідно до принципів верховенства права, правової визначеності й безпеки.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор.** Питання правосуб'єктності юридичних осіб, зокрема закладів вищої освіти, активно досліджувалися у працях українських науковців. Ґрунтовний теоретико-правовий аналіз здійснено у дослідженнях О.В. Дзери, Р.А. Майданика, В.В. Луця, які розкривають зміст та структуру правосуб'єктності юридичної особи у цивільному праві України. У працях О.В. Артикуленка [1] досліджено особливості правового статусу закладів вищої освіти як суб'єктів освітніх та майнових правовідносин. Крім того, С.М. Ніколаєва також досліджувала дотичні питання.

Окрему увагу приділено автономії ЗВО, участі у цивільному обороті, специфіці укладення договорів, деліктній та майновій відповідальності. Зокрема, В.М. Парасюк і М.В. Парасюк акцентують увагу на проблемах поєднання публічно-правової та приватноправової природи ЗВО у їхній правосуб'єктності [2].

Однак у наведених працях майже не порушуються аспекти, пов'язані з впливом цифрових технологій, а тим більше – штучного інтелекту на правовий статус ЗВО. Водночас зазначена тематика дедалі частіше потрапляє до фокусу досліджень зарубіжних учених. Так Френк Паскуале у своїй праці «The Black Box Society» (2015) розкриває загрози непрозорості алгоритмів для базових прав людини, зокрема в освіті [3]. Річард Сасскінд у книзі «The Future of the Professions» (2016) прогнозує трансформацію професій, зокрема викладацьку, під впливом інтелектуальних машин [4].

У межах українського дискурсу питання цифровізації освіти та правового регулювання освітніх технологій досліджували С.М. Голуб, М.І. Миклуш, В.К. Мариніч [5], зосереджуючи увагу на освітній діяльності, правовому регулюванні, здобутті освіти, документообігу тощо. Проблеми цифровізації у вищій освіті порушувалися у роботі Т.О. Губанової [6].

Свій внесок у осмислення правового статусу ЗВО в сучасних умовах зробив автор цієї статті у роботі «Правовий статус закладу вищої освіти: сучасний контекст», де вперше було піднято питання зміни умов реалізації правосуб'єктності ЗВО в екстремальних обставинах, а також передбачено необхідність вдосконалення правового статусу ЗВО [7].

Крім того, варто згадати Рекомендацію ЮНЕСКО щодо етики штучного інтелекту (2021), де вказано на необхідність правових гарантій під час застосування ШІ в освіті [8], а також документи Європейської комісії, як-от AI Act (2021), що містить концепцію правової відповідальності за алгоритмічні рішення [9] і Регламент (ЄС) 2024/1689 від 13 червня 2024 року про гармонізацію правил щодо штучного інтелекту (Закон про штучний інтелект) [18].

Отже, незважаючи на окремі напрацювання, питання правосуб'єктності ЗВО у контексті застосування штучного інтелекту є новим для української науки. Це зумовлює потребу в міждисциплінарному дослідженні цієї теми з урахуванням національного та міжнародного правового досвіду.

**Метою роботи** є з'ясування особливостей реалізації правосуб'єктності закладів вищої освіти в умовах цифрової трансформації, зумовленої впровадженням технологій штучного інтелекту, а також виявлення правових проблем і потенційних ризиків, що виникають у зв'язку з цим, з подальшим формулюванням напрямів удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері вищої освіти.

**Викладення основного матеріалу.** Правовий статус закладів вищої освіти потребує аналізу з урахуванням сучасного стану і викликів. Правовий статус ЗВО є складним і багатогранним явищем, що охоплює публічно-правову та приватноправову компоненти. Заклади вищої освіти водночас є суб'єктами освітньої діяльності, учасниками цивільного обороту, розпорядниками державного (комунального або приватного) майна, роботодавцями. Саме тому їхня правосуб'єктність має аналізуватися крізь призму міжгалузевого підходу.

У пункті 7 частини 1 статті 1 Закону України «Про вищу освіту» зазначено: «Заклад вищої освіти – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей» [10]. Це положення формалізує внесення ЗВО до переліку суб'єктів освітніх правовідносин, але не вичерпує обсягу їхньої правоздатності. Згідно з частиною 1 статті 91 Цивільного кодексу України: «Юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині» [11]. Це означає, що ЗВО має загальну цивільну правоздатність, зокрема право укладати договори, набувати майно, бути учасником господарських товариств, бути стороною в суді, здійснювати інноваційну діяльність, використовувати штучний інтелект тощо. Водночас як юридична особа публічного права ЗВО обмежені у реалізації деяких повноважень з огляду на зв'язок із бюджетною сферою, підпорядкованість центральному органу виконавчої влади (МОН) та зобов'язання дотримання вимог фінансової дисципліни. Це вказує на дуальність правового статусу: з одного боку – автономія, з іншого – нормативна регламентація й підконтрольність.

Конституція України (частина 3 стаття 53) гарантує: «Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам» [12]. Таким чином, держава делегує ЗВО реалізацію публічного інтересу, але водночас обмежує їхню свободу господарювання. Закон України «Про вищу освіту» у статтях 31–33 визначає елементи правосуб'єктності ЗВО: академічну, організаційну, кадрову, фінансову автономію. Водночас цих форм автономії часто обмежена підзаконними нормативними актами (постанови Кабінету Міністрів України, накази МОН), що іноді створює правову колізію між задекларованими і фактично реалізованими можливостями.

Окремою реалізацією проблемою є регулювання майнових прав ЗВО. Наприклад, відповідно до частини 2 статті 81 Цивільного кодексу України, ЗВО можуть бути юридичними особами як публічного

права (державні, комунальні), так і приватного (засновані на приватній власності). Це впливає на обсяг їхньої майнової правосуб'єктності та обмеження щодо розпорядження майном, отримання прибутку, ініціювання угод тощо. За обсягом майнової правосуб'єктності юридична особа публічного права зазвичай має певні обмеження щодо самостійного розпорядження своїм майном через державні або муніципальні нормативи. Вони підпорядковані державним або місцевим органам управління, що може обмежувати їхню свободу господарської діяльності. Приватні ЗВО натомість мають більшу свободу у розпорядженні своїм майном, оскільки вони базуються на приватній власності, що дозволяє їм більше «маневрувати» у господарській діяльності, укладати угоди, отримувати прибуток.

Зважаючи на обмеження у сфері розпорядження майном, слід зазначити, що рівень автономії публічних і приватних закладів вищої освіти у цій сфері визначається відповідними законами та нормативно-правовими актами. Для державних і комунальних закладів майно може обмежуватися під час передачі, продажу чи інших формах розпорядження, що потребує спільних або галузевих рішень. Приватні ЗВО можуть самостійно вирішувати питання щодо надання майна в оренду, його продаж або внесення до статутного капіталу.

Щодо отримання прибутку, а також господарської діяльності, на думку автора статті, необхідно зазначити, що законодавство дозволяє приватним ЗВО вести комерційну діяльність з метою отримання прибутку, наприклад, організовувати платні курси, конференції, видавати друковану продукцію тощо. Водночас державні або комунальні заклади мають обмеження щодо комерційної діяльності, їхньою метою здебільшого є освітні чи дослідницькі програми, а не отримання прибутку. Приватні ЗВО мають ширший простір для укладання договорів, контрактів з підприємствами, поставками обладнання або будівництвом, тоді як публічні заклади зазвичай обмежені у цій сфері через нормативні регуляції і контроль. На практиці це різнобічне регулювання впливає на стратегію управління закладом, фінансову модель, можливості розвитку та освітню політику. Приватні структури завжди діють більш гнучко і мають змогу швидше реагувати на зміни ринку, тоді як державні більш обмежені у своїх діях для збереження публічного інтересу.

У підсумку слід зазначити, що різний правовий статус ЗВО (публічного чи приватного права) визначає їхню майнову правосуб'єктність, свободу управління майном, можливість отримувати прибутки та укладати господарські угоди. Це важливий фактор у формуванні їхнього економічного та управлінського потенціалу, а також у законодавчому регулюванні їхньої діяльності.

Особливої актуальності набуває питання стійкості правосуб'єктності ЗВО в умовах воєнного стану. У зв'язку із повномасштабною збройною агресією російської федерації проти України, правовий статус ЗВО зазнав низки змін. Так відповідно до Закону України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», яким затверджено Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», відповідно до частини четвертої статті 34 Закону України «Про вищу освіту», частини п'ятої статті 35 Закону України «Про фахову передвищу освіту», пункту 8 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630, видано наказ МОН України від 07 березня 2022 року № 235 «Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану», яким передбачено особливості провадження освітньої діяльності під час воєнного стану, зокрема дистанційна форма навчання, гнучкі підходи до акредитації, кадрового забезпечення та документообігу [13]. Окремі ЗВО тимчасово переміщені, частина з них зазнала руйнувань, а деякі втратили доступ до матеріально-технічної бази. Це ставить під сумнів повноцінну реалізацію їхніх функцій як суб'єктів публічного управління та навчального процесу. При цьому, формально ЗВО зберігають статус юридичних осіб незалежно від умов діяльності.

Новим викликом для правосуб'єктності є глобальні технологічні зміни, зокрема впровадження цифрових платформ, дистанційних технологій, аналітики на основі великих даних і систем штучного інтелекту. Оскільки ці інструменти прямо впливають на управлінські, освітні та фінансові рішення ЗВО постає питання: наскільки чинне законодавство дозволяє їм самостійно впроваджувати нові технології, не порушуючи меж правоздатності та не перевищуючи повноважень?

Відсутність спеціального регулювання ШІ в освіті, а також нечітке розмежування прав і обов'язків між адміністратором, розробником і користувачем систем на основі штучного інтелекту, породжує ризики для автономії ЗВО. У цьому контексті правовий статус ЗВО потребує адаптації до нової цифрової реальності.

У зв'язку з цим, штучний інтелект є новим фактором у сфері вищої освіти, зокрема того кола питань, які входять до правосуб'єктності ЗВО. Інтеграція технологій штучного інтелекту у вищу освіту є глобальним трендом, що стрімко трансформує академічне середовище. ШІ впливає як на внутрішні процеси ЗВО, так і на структуру, зміст і форми реалізації освітніх послуг, а також на управлінські й кадрові рішення. Відповідно, виникає потреба у *правовому* осмисленні не лише *статусу технологій ШІ*, але й можливостей та меж їхнього застосування у сфері вищої освіти з урахуванням автономії ЗВО. На сьогодні в Україні відсутній спеціальний закон, який би визначав правовий статус або особливості

впровадження ШІ. Лише частково питання штучного інтелекту підіймаються у стратегічних документах, зокрема:

- Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні (затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р) [14];
- Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року, яка передбачає інтеграцію ШІ в освітню сферу [15].

Відповідно до Концепції, однією з цілей є забезпечення «етичного, правового та безпечного використання ШІ в усіх секторах, зокрема в сфері освіти». Однак практичне правозастосування лишається розмитим і поки не забезпечене інструментальною нормативною базою.

У світовому контексті ШІ дедалі частіше розглядається як самостійний фактор трансформації освіти. У документах ЮНЕСКО наголошується, що застосування ШІ у сфері вищої освіти повинно здійснюватися із дотриманням принципів справедливості, прозорості, рівного доступу та академічної доброчесності [8]. У Рекомендації ЮНЕСКО щодо етики ШІ (2021) підкреслюється необхідність розробки чітких правових механізмів, які забезпечують контроль за автоматизованими рішеннями в академічному середовищі, зокрема у питаннях оцінювання, відбору, персоналізованого навчання.

Окремим фактором є поява генеративних мовних моделей, таких як ChatGPT, які активно використовуються як студентами, так і викладачами. Це породжує ризики порушення академічної доброчесності, що своєю чергою впливає на формування освітньої політики ЗВО. У дослідженні F.Panagoroulou та інших (2023) зазначено, що відсутність правового регулювання щодо генеративного ШІ створює невизначеність у межах правомірного використання таких інструментів у вищій освіті [16]. У дослідженні H.Johnston та інших (2024) відображено студентське сприйняття ChatGPT у навчальному процесі: частина респондентів вважає його корисним помічником, а інші – загрозою для об'єктивного оцінювання знань [17]. Це лише підсилює потребу в розробці чітких правил для університетів, які б були сумісні з правовим статусом ЗВО.

У Європейському Союзі правове регулювання ШІ поступово оформлювалося через проєкт Регламенту про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act), який класифікує освітні ШІ-системи як «високоризикові» і передбачає обов'язкову сертифікацію, відповідальність розробника і захист прав користувачів [9]. У 2024 році ЄС офіційно затвердив Регламент (ЄС) 2024/1689 від 13 червня 2024 року про гармонізацію правил щодо штучного інтелекту (Закон про штучний інтелект), що став першим всеосяжним законодавчим актом у цій сфері [18]. Закон ухвалено 13 червня 2024 року. Основні положення почнуть діяти поетапно з 2025–2026 років (базові заборони – через 6 місяців, правила для «високоризикових» ШІ-систем – через 2 роки).

Для ЗВО це означає, що використання систем штучного інтелекту, наприклад, для управління академічними результатами, прийняття рішень щодо вступу чи відрахування студентів зумовлює виникнення юридичної відповідальності, яка має бути чітко врегульованою. Зокрема, слід законодавчо визначити:

- а) чи є ЗВО оператором такої системи;
- б) чи несе ЗВО відповідальність за збитки, спричинені автоматизованим рішенням;
- в) якою є межа правоздатності ЗВО у делегуванні функцій ШІ.

Отже, штучний інтелект дедалі більшою мірою впливає на зміст і форму реалізації правосуб'єктності ЗВО. Відсутність достатньої нормативної бази, етичні дилеми, а також технологічна асиметрія створюють потребу у комплексному оновленні підходів до правового статусу ЗВО з урахуванням нового цифрового середовища.

Слід звернути увагу на проблеми реалізації правосуб'єктності ЗВО з використанням ШІ. Впровадження систем штучного інтелекту у сферу вищої освіти, з одного боку, відкриває нові можливості для модернізації управлінських та освітніх процесів, а з іншого – створює суттєві юридичні, етичні та організаційні проблеми, пов'язані з реалізацією правосуб'єктності закладів вищої освіти (ЗВО). Юридичні ризики пов'язані з відповідальністю та межами делегування.

Однією з ключових проблем є відсутність у національному законодавстві України чіткого визначення правового статусу ШІ, а також процедурної моделі взаємодії ЗВО з алгоритмічними системами. Це створює невизначеність щодо:

- 1) меж автономії ЗВО при застосуванні технологій ШІ;
- 2) правових наслідків використання ШІ у прийнятті управлінських рішень (оцінювання, відбір студентів, кадрові рішення);
- 3) відповідальності за шкоду, заподіяну діями або помилками систем ШІ.

Згідно з частиною 1 статті 92 Цивільного кодексу України визначено: «Юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону» [11]. Проте постає питання: чи може штучний інтелект виступати таким «органом» чи «делегатом волевиявлення»? За нинішніх умов – ні, оскільки ШІ не є суб'єктом права, а отже, не може самостійно здійснювати волевиявлення чи брати участь у правовідносинах.

У Законі про штучний інтелект, який ухвалено 13 червня 2024 року, системи ШІ в освіті визнаються такими, що створюють високий ризик. Цей Закон вимагає, щоб оператор (наприклад, ЗВО) забезпечував аудит, пояснюваність і контроль за алгоритмічними рішеннями [18]. Якщо ж ШІ використовується без належної оцінки впливу, це може вважатися порушенням принципу належного управління, що суперечить публічно-правовій природі ЗВО.

У цьому контексті виникає проблема так званого «алгоритмічного делегування»: чи може ЗВО передати частину функцій (наприклад, формування рейтингу студентів, відбір заяв на вступ, створення індивідуальних освітніх траєкторій) програмному продукту, який не має ані юридичного статусу, ані суб'єктності? На ці питання чинне законодавство відповіді не дає.

Етичні проблеми та академічна доброчесність є ключовими аспектами використання ШІ. У розрізі академічної діяльності основною проблемою є використання генеративних мовних моделей студентами та викладачами без належного етичного супроводу. Пунктом 8 частини 2 статті 16 Закону України «Про вищу освіту» передбачено: «Забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, зокрема створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату» [10]. Проте закон не конкретизує, яким чином ці принципи мають реалізовуватися у випадку, коли студент генерує текст за допомогою ChatGPT чи подібних систем.

У дослідженні F.Panagoroulou та інших (2023) зазначено, що генеративний ШІ створює «сірі зони» відповідальності: його використання може не кваліфікуватися як плагіат, але водночас порушується принцип самостійності здобуття знань [16]. Johnston H. та інші (2024) також відзначають, що відсутність єдиної регуляторної політики в університетах щодо ШІ призводить до нерівного тлумачення доброчесності, особливо під час дистанційного формату навчання [17].

У зв'язку з цим постають організаційні виклики, про які варто зазначити нижче. ЗВО, що впроваджують ШІ-рішення у своїй діяльності, стикаються з такими труднощами:

- незахищеність персональних даних: часто аналітика базується на масивах чутливої інформації (академічні результати, психологічні портрети);
- дефіцит правових фахівців, які володіють цифровою компетентністю для супроводу IT-закупівель, оцінки ліцензійних угод тощо;
- відсутність внутрішніх положень щодо правил використання ШІ в академічному середовищі.

Усе це демонструє, що реалізація правосуб'єктності ЗВО у цифровому середовищі вимагає нормативного, методичного й організаційного забезпечення, яке наразі відсутнє. Вкрай важливо, що без чітких правових меж впровадження ШІ може не лише створити юридичні колізії, а й поставити під сумнів легітимність окремих управлінських рішень.

За умов що склалися, вбачається за необхідне розглянути перспективи вдосконалення правового забезпечення. Реалізація правосуб'єктності ЗВО в умовах цифрової трансформації потребує не лише адаптації внутрішньої організаційної структури та етичної політики, а й системного оновлення нормативно-правового регулювання. Чинне українське законодавство не містить спеціальних положень щодо використання штучного інтелекту в освітній сфері, що унеможливорює формалізоване впровадження таких технологій із дотриманням принципів *правової визначеності, пропорційності та відповідальності*.

Таким чином, суспільні відносини диктують необхідність змін у національному законодавстві. Передусім, Закон України «Про вищу освіту» доцільно доповнити окремою статтею або розділом, який би визначав:

- а) принципи впровадження цифрових технологій і ШІ в освітній процес;
- б) вимоги до захисту персональних даних під час роботи зі студентськими справами (досьє);
- в) процедури оцінювання доброчесності використання цифрових помічників;
- г) підстави та межі відповідальності ЗВО за автоматизовані рішення.

Також варто внести зміни до Законів України «Про захист персональних даних», «Про інформацію», передбачивши особливості обробки даних освітнього характеру за допомогою автоматизованих систем. Це відповідає стандартам Конвенції 108+ Ради Європи, яка ратифікована Україною.

На рівні Цивільного кодексу України доцільно уточнити межі дії делегованих повноважень юридичної особи під час використання технічних засобів ухвалення рішень, що особливо важливо в умовах змішаних форм навчання, відбору абітурієнтів та оцінювання результатів навчання.

Що стосується моделей інтеграції ШІ у правову сферу вищої освіти, то варто зазначити наступне. Досвід Європейського Союзу, зокрема Регламенту про штучний інтелект (AI Act), пропонує багаторівневу модель оцінювання ризиків і встановлення відповідальності залежно від сфери застосування. Освітні ШІ-системи належать до категорії «високого ризику», що означає обов'язковість перевірки їх на прозорість, точність та керованість [18]. Для ЗВО це передбачає:

- створення внутрішніх положень щодо етичного та правового використання ШІ;
- формування інституцій з цифрової етики або дорадчих рад з питань ШІ;

- впровадження політик щодо відповідального використання генеративного ШІ (наприклад, ChatGPT) у процесі навчання та оцінювання.

Варто також враховувати підхід, запропонований ЮНЕСКО у Рекомендації з етики ШІ (2021), де наголошується на принципах «людиноорієнтованого» підходу, пріоритету прав людини, гендерної рівності та академічної автономії [8].

Таким чином, на думку автора статті, у подальшому слід врахувати такі пропозиції та рекомендації:

- 1.) Прийняти Закон України «Про штучний інтелект», який би врегулював загальні засади правового статусу ШІ, відповідальність розробників та користувачів, етичні стандарти;
- 2.) Розробити підзаконні акти МОН щодо впровадження ШІ в діяльність ЗВО – типові положення про використання ШІ в навчальному процесі, порядок внутрішнього етичного аудиту;
- 3.) Інституціоналізувати роль юридичних служб ЗВО у питаннях цифрової трансформації – запровадити обов'язкову участь юристів у процесі закупівлі та впровадженні систем з елементами ШІ;
- 4.) Провести публічні консультації між університетами, IT-компаніями, науковцями і правниками щодо адаптації іноземних моделей до національного контексту.

Слід зазначити, що перспективи вдосконалення правового забезпечення інтеграції ШІ у сферу вищої освіти залежать не лише від політичної волі, а й від здатності нормативної системи гнучко адаптуватися до динаміки технологічного розвитку, зберігаючи водночас правову стабільність, верховенство права і баланс інтересів усіх учасників освітнього процесу.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Проведене дослідження засвідчило, що правосуб'єктність ЗВО в Україні ґрунтується на поєднанні публічно-правових і приватноправових засад, що зумовлює складність її реалізації в умовах технологічних трансформацій. У національному законодавстві ЗВО наділяються широким спектром автономій (академічною, організаційною, фінансовою), однак фактична реалізація цих повноважень істотно обмежується як зовнішніми (воєнний стан, централізоване регулювання), так і внутрішніми (організаційна інертність, кадровий дефіцит) факторами.

Інтеграція технологій штучного інтелекту у сферу вищої освіти стала новим викликом для реалізації правосуб'єктності ЗВО. Використання систем ШІ без належної правової регламентації створює низку ризиків: від делегування управлінських рішень неперсоніфікованим алгоритмам до порушення принципів академічної доброчесності. Особливо небезпечним є те, що нинішнє законодавство не містить механізмів оцінки впливу ШІ на права і свободи здобувачів освіти, не встановлює процедур відповідальності за автоматизовані рішення та не регламентує меж допустимого використання таких систем у публічно-правовій сфері.

Враховуючи тенденції Європейського Союзу, рекомендації ЮНЕСКО та досвід провідних університетів світу, можна зробити висновок про необхідність вдосконалення правового забезпечення діяльності ЗВО в умовах цифровізації. Зокрема, доцільними є:

- а) розробка національної нормативної бази щодо використання ШІ в освіті;
- б) внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» з метою додання правових норм щодо цифрової доброчесності, алгоритмічного управління та відповідальності;
- в) підготовка внутрішніх актів ЗВО щодо етичного та правового використання ШІ;
- г) залучення юридичних служб до супроводу цифрових трансформацій.

Таким чином, лише за умов нормативної визначеності, міждисциплінарного підходу та інституційної спроможності ЗВО можлива ефективна та безпечна реалізація їхньої правосуб'єктності в цифрову епоху, зокрема в умовах воєнних викликів і глобального розвитку ШІ.

З огляду на викладене вище, зазначимо, що подальше наукове вивчення має бути зосереджене на:

- формалізації правового статусу систем штучного інтелекту у національному праві;
- розробці моделей розмежування відповідальності між ЗВО, розробниками і користувачами ШІ-систем;
- аналізі взаємодії ШІ із чинними нормами академічної доброчесності та принципами верховенства права;
- дослідженні практики імплементації ШІ у закордонних ЗВО з правової точки зору;
- вивченні ролі юридичних служб ЗВО у правовому супроводі впровадження цифрових рішень.

Ці аспекти потребують міждисциплінарного підходу за участі правознавців, педагогів, IT-фахівців, етиків та представників державних регуляторів.

#### Список використаної літератури:

1. *Артикуленко О.В.* Правосуб'єктність юридичної особи: сучасні виклики та невирішені питання / *О.В. Артикуленко* // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – № 6. – С. 238–242.
2. *Парасюк В.М.* Особливості правосуб'єктності юридичної особи / *В.М. Парасюк, М.В. Парасюк* // Visegrad Journal on Human Rights. – 2018. – № 2. – С. 139–145.

3. Pasquale F. *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information* / F.Pasquale. – Harvard University Press, 2015. – 320 p.
4. Susskind R. *The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts* / R.Susskind, D.Susskind. – Oxford University Press, 2016. – 368 p.
5. Марініч В.К. Правове регулювання освіти в Україні. Частина 1 / В.К. Марініч, М.І. Миклуш, С.М. Голуб // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2024. – Вип. 84 (1). – С. 177–181.
6. Губанова Т.О. Функціонування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи / Т.О. Губанова // Київський юридичний журнал. – 2023. – № 3. – С. 23–31. DOI: 10.32782/klj-2023-3.03.
7. Карпунець В.Д. Правовий статус закладу вищої освіти: сучасний контекст / В.Д. Карпунець // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів ХХІ століття» (Житомир, 12–13 грудня 2024 р.). – Житомир, 2025. – С. 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/87.pdf>.
8. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence / UNESCO. – 2021 [Electronic resource]. – Access mode : <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137>.
9. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act), COM/2021/206 final / EUR-Lex [Electronic resource]. – Access mode : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>.
10. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII, редакція від 28.08.2025 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
11. Цивільний кодекс України : документ 435-IV ; редакція від 28.08.2025, підстава – 4196-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
12. Конституція України : документ 254к/96-ВР ; редакція від 01.01.2020, підстава – 27-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
13. Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану : Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 р. № 235 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text>.
14. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>.
15. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2024 р. №1351-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80?find=1&text=%D1%88%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD+%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5#w1\\_1](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80?find=1&text=%D1%88%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD+%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5#w1_1).
16. Panagopoulou F. Legal and Ethical Considerations Regarding the Use of ChatGPT in Education / F.Panagopoulou, C.Parpoula, K.Karpouzi. – 2023 [Electronic resource]. – Access mode : [https://www.researchgate.net/publication/371602180\\_Legal\\_and\\_ethical\\_considerations\\_regarding\\_the\\_use\\_of\\_ChatGPT\\_in\\_education](https://www.researchgate.net/publication/371602180_Legal_and_ethical_considerations_regarding_the_use_of_ChatGPT_in_education).
17. Student perspectives on the use of generative artificial intelligence technologies in higher education / H.Johnston et al. // International Journal for Educational Integrity. – 2024. – Vol. 20. – Article 2 [Electronic resource]. – Access mode : [https://www.researchgate.net/publication/378069484\\_Student\\_perspectives\\_on\\_the\\_use\\_of\\_generative\\_artificial\\_intelligence\\_technologies\\_in\\_higher\\_education](https://www.researchgate.net/publication/378069484_Student_perspectives_on_the_use_of_generative_artificial_intelligence_technologies_in_higher_education).
18. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council / EUR-Lex [Electronic resource]. – Access mode : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>.

## References:

1. Artykulenko, O.V. (2018), «Pravosubiektnist yurydychnoi osoby: suchasni vyklyky ta nevyrisheni pytannia», *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, No. 6, pp. 238–242
2. Parasiuk, V.M. and Parasiuk, M.V. (2018), «Osoblyvosti pravosubiektnosti yurydychnoi osoby», *Visegrad Journal on Human Rights*, No. 2, pp. 139–145
3. Pasquale, F. (2015), *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information*, Harvard University Press, 320 p.
4. Susskind, R. and Susskind, D. (2016), *The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts*, Oxford University Press, 368 p.
5. Marinich, V.K. Myklush, M.I. and Holub, S.M. (2024), «Pravove rehuliuвання osvity v Ukraini. Chastyna 1», *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, No. 84 (1), pp. 177–181
6. Hubanova, T.O. (2023), «Funktsionuvannya zakladiv vyshchoi osvity v umovakh voiennoho stanu: suchasnyi stan ta perspektyvy», *Kyivskiy yurydychny zhurnal*, No. 3, pp. 23–31, doi: 10.32782/klj-2023-3.03.
7. Karpunets, V.D. (2025), «Pravovy status zakladu vyshchoi osvity: suchasnyi kontekst», *Materialy Vseukrainskoi naukovy praktychnoi konferentsii «Natsionalna bezpeka v umovakh viiny, pisliavoiennoi vidbudovy ta hlobalnykh vyklykiv XXI stolittia»* (Zhytomyr, 12–13 hrudnia 2024 r.), Zhytomyr, 87 p., [Online], available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/87.pdf>
8. «Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence», UNESCO, [Online], available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137>

9. «Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act), COM/2021/206 final», *EUR-Lex*, [Online], available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>
10. Verkhovna Rada Ukrainy (2014), *Pro vyshchu osvitu*, Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. No. 1556-VII, redaktsiia vid 28.08.2025, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
11. Verkhovna Rada Ukrainy (2025), *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy*, dokument 435-IV, redaktsiia vid 28.08.2025, pidstava – 4196-IX, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
12. Verkhovna Rada Ukrainy (2020), *Konstytutsiia Ukrainy*, dokument 254k/96-VR, redaktsiia vid 01.01.2020, pidstava – 27-IX, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-bp>
13. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy (2022), *Pro deiaki pytannia orhanizatsii roboty zakladiv fakhovoi peredvyshchoi, vyshchoi osvity na chas voiennoho stanu*, Nakaz vid 07.03.2022 r. No. 235, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text>
14. Kabinet Ministriv Ukrainy (2020), *Kontseptsiia rozvytku shtuchnoho intelektu v Ukraini*, Rozporiadzhennia vid 02.12.2020 r. No. 1556-r, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
15. Kabinet Ministriv Ukrainy (2024), *Pro skhvalennia Stratehii tsyvrovoho rozvytku innovatsiinoi diialnosti Ukrainy na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2025-2027 rokakh*, Rozporiadzhennia vid 31.12.2024 r. No. 1351-r, [Online], available at: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80?find=1&text=%D1%88%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD+%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5#w1\\_1](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80?find=1&text=%D1%88%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD+%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5#w1_1)
16. Panagopoulou, F., Parpoula, C. and Karpouzou, K. (2023), «Legal and Ethical Considerations Regarding the Use of ChatGPT in Education», [Online], available at: [https://www.researchgate.net/publication/371602180\\_Legal\\_and\\_ethical\\_considerations\\_regarding\\_the\\_use\\_of\\_ChatGPT\\_in\\_education](https://www.researchgate.net/publication/371602180_Legal_and_ethical_considerations_regarding_the_use_of_ChatGPT_in_education)
17. Johnston, H. et al. (2024), «Student perspectives on the use of generative artificial intelligence technologies in higher education», *International Journal for Educational Integrity*, Vol. 20, No. 2, [Online], available at: [https://www.researchgate.net/publication/378069484\\_Student\\_perspectives\\_on\\_the\\_use\\_of\\_generative\\_artificial\\_intelligence\\_technologies\\_in\\_higher\\_education](https://www.researchgate.net/publication/378069484_Student_perspectives_on_the_use_of_generative_artificial_intelligence_technologies_in_higher_education)
18. «Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council», *EUR-Lex*, [Online], available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>

---

#### Karpunets V.

##### **Legal Capacity of Higher Education Institutions and Artificial Intelligence: Issues of Implementation**

**Abstract.** The article is devoted to the analysis of the legal capacity of higher education institutions (HEIs) amid transformations driven by the spread of artificial intelligence (AI). The author explores modern approaches to understanding the legal status of HEIs, particularly considering new technological factors that affect both the educational process and administrative activities. Special attention is given to legal issues arising from the integration of AI into the higher education system, including questions of liability, the limits of legal capacity, ethical risks, and legislative gaps. The article considers possible ways to improve legal regulation to ensure a balance between innovation and legal certainty in the field of education.

The study also examines international and European approaches to the legal regulation of AI use, particularly the provisions of Regulation (EU) 2024/1689 (the AI Act), which classifies AI-based educational systems as high-risk. In this context, the article identifies challenges related to HEI autonomy, academic integrity, and the distribution of responsibility among developers, users, and administrators of algorithmic educational decisions.

Taking into account the state of martial law, particular emphasis is placed on the flexibility of HEIs' legal capacity and the need to ensure the continuity of the educational process in times of crisis. The author formulates a set of proposals aimed at improving national legislation and internal HEI policies for the lawful implementation of AI, in accordance with the principles of legal certainty, proportionality, and ethics. The research takes an interdisciplinary approach and is based on the analysis of Ukrainian legislation, international standards, academic sources, and practical experience of educational digitalization.

**Keywords:** legal capacity; higher education institution; artificial intelligence; legal liability; digitalization; autonomy; legal regulation.

---

Стаття надійшла до редакції 26.06.2025.